

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Барановського Олександра Віталійовича на тему «Організаційно-правові засади становлення та діяльності міліції незалежної України (1991–2015 рр.): історико-правове дослідження» подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Вивчення тексту дисертаційного дослідження, автореферату та наукових праць опублікованих за темою дисертації здобувача, дають підстави зробити наступні висновки.

Ступінь актуальності обраної теми. Дослідження тематики генезису і розвитку правоохоронних органів на теренах української держави є одним з важливих завдань історико-правової науки. В цьому контексті актуальність представленого дослідження зумовлена тим, що здобуття незалежності відкрило нову сторінку в науковій історії правоохоронних органів України і міліції, як їх складової. Діяльність міліції на етапі становлення та розбудови незалежної держави в цей період є окремою проблемою, яка за своїм змістом та напрямком розвитку якісно відрізняється від попередніх періодів. Це визначається тим, що створення України як незалежної держави, зумовило необхідність формування якісно нової системи правоохоронних органів, як і інших центральних органів виконавчої влади. Зберігаючи свої основи, необхідно було створити правоохоронний орган сувереної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, який би належним чином захищав життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань. Зазначене зумовлює важливість і необхідність історико-правового опрацювання зазначеної проблематики.

Актуальність дослідження організаційно-правових засад діяльності міліції незалежної України зумовлена також тим, що це був найчисельніший правоохоронний орган, який за обсягом і складністю своєї компетенції при здійсненні правоохоронної діяльності, ніс основний тягар боротьби зі

злочинністю, забезпеченні особистої безпеки громадян, захисту їх прав і свобод, законних інтересів, охороні і забезпеченні громадського порядку. В сучасних умовах курс нашої держави на євроінтеграцію детермінують потребу в реформуванні системи правоохоронних органів, адаптації її до суспільних потреб і можливостей держави. В цьому контексті розв'язання проблем сьогодення залежить від того, наскільки буде враховано історичний досвід, який служить невичерпним джерелом знань, адже глибоке усвідомлення минулого допомагає вдосконалювати організацію та діяльність правоохоронних органів на сучасному етапі державотворення. Відтак, комплексне дослідження історико-правових аспектів становлення та діяльності міліції, як правоохоронного органу незалежної держави, дає змогу визначити позитивні і негативні наслідки її діяльності, з урахування історичного досвіду сформулювати рекомендації, спрямовані на вдосконалення нормативно-правового й організаційно-управлінського забезпечення діяльності новоствореного правоохоронного органу – Національної поліції України.

Актуальність представленого дослідження зумовлена також відсутністю комплексних досліджень організаційно-правових засад становлення та діяльності міліції України доби незалежності в сучасній історико-правовій науці.

Все вищезазначене підтверджує актуальність, теоретичну і практичну значущість дисертаційного дослідження Барановського О.В., яке дозволяє творчо переосмислити накопичений національний історичний досвід у сфері організаційно-правового забезпечення діяльності міліції незалежної України, а відтак визначити пріоритети подальшого розвитку сучасних правоохоронних органів України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, викладених у вступі та розділах основної частини дисертації Барановського О.В., є достатнім.

Висновки, рекомендації автора є логічними й аргументованими, вони базуються на сучасних методологічних підходах до дослідження процесів

становлення та розвитку організаційно-функціональної побудови міліції незалежної України.

Обґрунтованість отриманих Барановським О.В. результатів підтверджується достатньо широкою джерельною базою дослідження (471 найменування). Вона представлена широким спектром документів, які автором за функціональним призначенням, формою зберігання та змістом інформації розподілено на шість груп. Обґрунтованість матеріалів дисертації посилена за рахунок вивчення та аналізу матеріалів центральних архівів – Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державного архіву МВС України, а також архівів ГУМВС України в Донецькій області, ГУМВС України у м. Києві, поточного архіву Донецького юридичного інституту МВС України, що дозволило залучити до наукового обігу 141 одиницю архівних документів, які відтворюють досвід підрозділів міліції за основними напрямками оперативно-службової діяльності в умовах становлення та розвитку незалежної держави.

Всебічне висвітлення теми зумовило використання дієвого методологічного інструментарію. Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань при проведенні наукового дослідження автором було комплексно використано широкий діапазон загальнофілософських, загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-правових методів пізнання державно-правових явищ.

Заслуговує на увагу поєднання здобувачем концептуальних методів, а саме діалектичного та системного (розділи 2-3). У роботі автор використовує також низку загальнонаукових методів: структурно-функціональний – для характеристики органів міліції як правоохоронного органу з визначеними завданнями та функціями (підрозділи 2.1, 2.2); дескриптивний, завдяки якому окреслено правові й організаційні форми протидії основним видам злочинності в Україні, систему кадрового забезпечення та професійної підготовки особового складу (підрозділи 2.3, 3.1–3.4); герменевтичний – для аналізу змісту нормативно-правових актів, які регулювали комплекс напрямів, форм і методів

діяльності підрозділів міліції, а також неюридичних джерел дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1) та ін.

У праці також широко використані спеціально-правові методи: формально-юридичний – з метою з’ясування змісту правових джерел, у яких окреслено завдання, функції, основні інституційні форми організації міліції України (підрозділи 2.1, 3.1–3.5); порівняльно-правовий – для окреслення загальних й особливих тенденцій і закономірностей розвитку форм та методів співробітництва МВС у сфері діяльності міліції з відповідними компетентними органами інших країн, міжнародними організаціями поліції (Інтерпол, Європол) у протидії злочинності (підрозділи 3.1.–3.4); юридико-статистичний – для виявлення основних тенденцій у структурі й динаміці рівня злочинності, кількісних показників діяльності органів міліції, зрушень у формуванні їхнього кадрового потенціалу (підрозділи 2.3, 3.1–3.4) та ін.

Варто також акцентувати увагу на чіткій постановці мети дослідження, яка полягає в тому, щоб на підставі аналізу наукової літератури, нормативно-правових актів, архівних документів, інших історико-правових та історичних джерел здійснити комплексну характеристику організаційно-правових засад становлення й діяльності міліції незалежної України (1991–2015 роки). (стор. 22 Д.). Автор також добре обґрунтувала вибір об’єкта та предмета дослідження.

Таким чином, для досягнення мети дослідження і вирішення комплексу поставлених завдань автор обрала належну науково-теоретичну, емпіричну та методологічну базу дослідження, що дало їй змогу на високому науковому рівні обґрунтувати положення наукової новизни, висновки та рекомендації.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Оцінюючи новизну одержаних у даному дисертаційному дослідженні наукових і прикладних результатів, варто відзначити, що вона відзначається насамперед тим, що дисертація Барановського О. В. є першим у вітчизняній історико-правовій науці комплексним монографічним дослідженням організаційно-правових засад становлення та функціонування міліції незалежної України.

Серед положень дисертації, що характеризуються *науковою новизною*, хотілося би насамперед акцентувати увагу на найбільш значущих. На наш погляд, серед них передовсім слід відзначити те, що уперше:

здійснено комплексне, системне й концептуальне за змістом дослідження процесів становлення та розвитку організаційно-функціональної побудови міліції України протягом усього історичного періоду її діяльності як правоохоронного органу незалежної держави;

здійснено цілісний науковий аналіз змісту, особливостей і наслідків правового регулювання діяльності міліції України протягом періоду її функціонування в незалежній державі;

узагальнено і систематизовано досвід роботи органів державної влади та безпосередньо МВС України щодо формування й розвитку системи управління оперативно-службовою діяльністю міліції, її організаційної структури;

здійснено комплексний аналіз діяльності міліції в нових історичних умовах щодо протидії найнебезпечнішим видам злочинності;

систематизовано механізми правового й організаційного забезпечення кадрової роботи, реконструйовано порядок комплектування кадрів та організації системи професійної підготовки особового складу органів і підрозділів міліції; проаналізовано заходи щодо забезпечення дисципліни й законності, створення системи соціально-психологічної роботи в органах міліції України в досліджуваній період;

висвітлено зміст та основні напрями діяльності спецпідрозділів з охорони громадського порядку – батальйонів і рот патрульної служби міліції особливого призначення, які брали участь в антитерористичній операції на Сході України.

Вельми переконливо вибудована структура дисертації, яка складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (471 найменування) і 4 додатків.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання роботи, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, охарактеризовано об'єкт, предмет, обґрунтовано практичне значення одержаних результатів. Вказано на ті аспекти, які особливо визначають цінність роботи, а

саме новизну. Зі всіма визначеними автором елементами, а саме тим, що зроблено вперше, удосконалено та набуло подальшого розвитку, погоджуюся. Положення наукової новизни достатньо аргументовані.

У Розділі 1 *«Історіографічні, джерелознавчі й теоретико-методологічні засади дослідження»*, що має два підрозділи проаналізовано історіографію й джерельну базу дослідження, визначено концептуальні підходи, загальнонаукові і спеціально-правові методи дослідження. На увагу заслуговує застосування дисертантом хронологічно-проблемного принципу при аналізі історіографічних засад дослідження (стор. 30 Д.).

Розділ 2 *«Історико-правові засади формування нормативно-правової бази, створення системи управління, організаційно-штатного та кадрового забезпечення функціонування міліції суверенної України»* складається з трьох підрозділів в яких проаналізовано правотворчу й організаційно-управлінську діяльність органів державної влади та МВС України щодо створення нормативно-правової бази діяльності, єдиної системи органів управління, структури й організаційно-штатного забезпечення діяльності органів міліції, кадрового забезпечення, створення системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців для органів міліції.

Значущим доробком дисертанта є детальний аналіз процесу формування та основних складових нормативно-правової бази діяльності міліції України, визначення як позитивного її значення, так і недоліків, які суттєво знижували ефективність системи органів міліції незалежної держави та призвели до її невідповідності сучасним демократичним, соціальним, економічним і політичним реаліям (стор. 70 Д). Ціннішим також є узагальнення причин, які не дозволили розв'язати проблему реформування кадрової політики в органах і підрозділах української міліції, провести необхідні для цього реформи. (стор. 108-109 Д).

У Розділі 3 *«Правові та організаційні засади діяльності міліції щодо протидії злочинності й корупції в умовах активних політичних і соціально-економічних перетворень у державі»*, що має п'ять підрозділів охарактеризовано правову регламентація, форми та методи діяльності

діяльності органів міліції на пріоритетних напрямках боротьби зі злочинністю, а саме загальнокримінальною, організованою злочинністю й корупцією, злочинністю у сфері економіки, протидії злочинності, пов'язаній з незаконним обігом наркотичних засобів, торгівлею людьми та кіберзлочинністю.

Заслуговує на підтримку позиція дисертанта, що аналіз нормативно-правових актів щодо боротьби з корупцією та організованою злочинністю, а також практики їх застосування засвідчує, що неефективність їх утілення в життя була зумовлена неправильно обраною політикою боротьби із цими антисоціальними явищами, коли центр тяжіння такої боротьби було переміщено з кримінально караних діянь на адміністративні правопорушення. Тому значна частина найнебезпечніших корупційних діянь залишалася прихованою від суспільства, на окрім була воля панівних на той час політичних еліт українського суспільства (стор. 123-124 Д).

Значущим доробком дисертанта є детальне дослідження організаційно-правових засад створення і діяльності підрозділів патрульної служби міліції особливого призначення, що діяли в зоні проведення антитерористичної операції на Сході України протягом 2014–2015 років (стор. 171-178 Д.). Обґрунтованим є висновок автора, що якщо після Революції Гідності рівень довіри до органів міліції був украй низьким, то саме добровольчі батальйони почали повертати до неї довіру й заклали підґрунтя для створення нового правоохоронного органу – Національної поліції (стор. 178 Д).

Висновки роботи – як кінцеві, так і з окремих питань теми дослідження – є змістовними і мають, безумовно, важливе значення для історико-правової науки та практики діяльності правоохоронних органів України.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Основні наукові положення, висновки, рекомендації, сформульовані в дисертації Барановського О. В., достатньо повно викладені в авторефераті та у восьми статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, з яких два індексуються в міжнародній наукометричній базі даних Google Scholar, п'ять – включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща), одну з них – в іноземному

виданні. Результати дослідження оприлюднено на шести міжнародних науково-практичних конференціях.

Автореферат повністю розкриває структуру дисертації, а його зміст ідентичний з положеннями останньої.

Дисертаційне дослідження Барановського О.В. містить важливі результати, які в сукупності забезпечують *вирішення наукової проблеми*, яка полягає у вирішенні наукового завдання, яке полягало в комплексній характеристиці організаційно-правових засад становлення та діяльності міліції незалежної України (1991–2015 роки).

Дисертаційна робота Барановського О. В. написана на високому теоретичному рівні, має значну наукову цінність. Структурні елементи дисертації композиційно-логічно та послідовно підпорядковані її змісту. Зміст роботи відповідає обраній темі, характеризується системністю та комплексністю; ключові проблеми сформульовані чітко. Наукові положення, висновки, результати дослідження достатньо обґрунтовані та достовірні та мають вагомe значення для історико-правової науки.

Оцінка мови і стилю дисертаційної роботи. Дослідження виконане Барановським О. В. літературною мовою та написане в науковому стилі.

Дискусійні положення та зауваження

Визнаючи теоретичну та практичну цінність дисертаційного дослідження Барановського Олександра Віталійовича, позитивно оцінюючи його загалом, необхідно відзначити, що окремі положення роботи мають дискусійний характер, а окремі з них потребують обґрунтування під час публічного захисту.

1. У вступній частині роботи автор цілком справедливо підкреслив необхідність висвітлення як здобутків, так і негативних рис, прорахунків в організації та діяльності міліції. Проте в ході дослідження він, на мій погляд, допустив певний перекіс, віддавши перевагу розкриттю і аналізу недоліків. Між тим, зусиллями практиків і науковців був напарцьований і успішно апробований корисний досвід організації діяльності із забезпечення правопорядку в умовах демократизації суспільства і держави. Варто було проаналізувати, наприклад, експерименту з організації батальйону «муніципальної міліції» в м. Харкові в

1995-96 рр., (згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів), реалізацію українсько-британського проекту «Запровадження в Україні моделі поліцейської діяльності, заснованої на підтримці населення (Community Policing)» (Національна академія внутрішніх справ, Комінтерноаський район м. Харкова, Дергачівський район Харківської області в 2000-2003 рр.). На жаль, цей дуже цінний досвід нині майже забутий. Такому стану справ великою мірою сприяла помилкова, хибна позиція деяких очільників процесу створення поліції в Україні. Насамперед це стосується «грузинських реформаторів», які фактично виступали з гаслом: «У копів не може бути чогось спільного з ментами». На превеликий жаль, такий підхід був розповсюджений і на корисний історичний досвід. Лише останнім часом ситуація поступово виправляється.

2. Необхідним компонентом історико-правового дослідження є аналіз ролі і значення особистості в тих процесах, які є предметом наукової розвідки. Застосування методів юридичної біографістики доповнило б методологічну основу роботи. На нашу думку в дисертаційному дослідженні необхідно було б надати об'єктивну характеристику діяльності очільників МВС України на різних етапах становлення та діяльності міліції незалежної держави, навести приклади практичної діяльності працівників міліції, які увійшли в її історію як приклад професіоналізму та відданості своїй професії.

Що стосується керівників МВС, у більшості з них було прагнення в перший період після призначення на посаду всіляко применшити досягнення попередників, піддати їх нищівній (далеко не завжди справедливій) критиці. Як правило, розгорталися масштабні кадрові чистки (також не завжди виправдані). Все це призводило до послаблення наступності в діяльності органів міліції, зниження професіоналізму.

3. Серед основних завдань міліції незалежної України було здійснення профілактичної діяльності з метою запобігання правопорушенням та їх припинення. В дисертаційній роботі цей напрямок її діяльності висвітлено недостатньо, що потребує роз'яснення цієї позиції під час наукової дискусії.

4. Важливою напрямком діяльності міліції у досліджуваній історичний період є міжнародне співробітництво МВС у сфері діяльності міліції з відповідними правоохоронними органами й міжнародними організаціями поліції у протидії злочинності, захисту прав і свобод громадян. В дисертації цей напрямок діяльності органів міліції висвітлено фрагментарно. Можливо необхідно було б системно проаналізувати організаційно-правові засади діяльності органів міліції за цим напрямом у окремому підрозділі дослідження.

5. Для повноти історико-правового аналізу організаційно-правових засад діяльності міліції України необхідно було б визначити її роль у подіях Революції Гідності 2013-2014 років, адже саме це призвело до подальших кроків, пов'язаних з її реформуванням і перетворенням у правоохоронний орган європейського зразка – Національну поліцію.

Зазначені пропозиції та зауваження у своїй більшості мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку опонованої роботи. Дисертація носить завершений характер, встановлена мета дослідження розкрита у достатньому обсязі, основні положення дисертаційної роботи отримали необхідне наукове обґрунтування.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України. Наведене дає підстави стверджувати, що дисертація О.В. Барановського «Організаційно-правові засади становлення та діяльності міліції незалежної України (1991–2015 рр.): історико-правове дослідження» є самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливе наукове завдання і мають істотне значення для юридичної науки.

Аналіз наукових публікацій автора свідчить про те, що основні результати роботи отримані О.В. Барановським самостійно. Зміст виконаного дослідження відповідає паспорту спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

З урахуванням викладеного можна зробити висновок, що дисертація О.В. Барановського «Організаційно-правові засади становлення та діяльності міліції незалежної України (1991–2015 рр.): історико-правове дослідження»

відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017р., зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 р., за № 155/30023, а її автор – Олександр Віталійович Барановський заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України

О.Н. Ярмиш